

FR. ROJEC:

Na razpotju.

Enodejanka s petjem. (Osebe deloma v simboliških podobah.)

Osebe: Janko. Njegov oči. Nadloga, Milosrčnost, Dobra misel, vile.
 Romarica, kramarica, gospod, gospa.

(Dalje)

Tretji prizor.

Janko, pozneje romarica.

Janko (pobere culo in palico ter žalostno strmi pred se na cesto. Čez nekaj časa dvigne pogled proti nebu): Moj Bog, ali res že moram po svetu kakor nesrečni deseti brat? Kam, na katero stran naj krenem? Kdo mi pokaže pravo pot? (Omahne na bližnji kamen, cula in palica mu padeta iz rok, nasloni sig lavo na roke in kolena ter zopet glasno zaihti.)

Romarica (v starinski obleki: nabrano krilo z mnogimi gubami, kratka temna jopica z dvakrat nabranima rokavoma, na glavi velika volnena ruta z dolgimi resami. Pod pazduho ima velik rdeč dežnik, na roki slamnat cekar in okrog vratu velikanski molek s črnimi lesenimi jagodami, ki jih prebira s prsti obeh rok. Pride od leve spredaj in se ustavi pred Jankom): Zakaj se jokaš, fantek? Ali te je morda zadela velika nesreča?

Janko (preplašen dvigne glavo in začuden strmi v romarico): Kdo-ste, čudna žena, ki mi pridete naproti s takim vprašanjem v moji veliki žalosti? Ali mar niste pobožna romarica?

Romarica: Da, to sem. Zdaj o toplih poletnih dnevih hodim vedno okrog po božjih potih, molim zase in za druge, tolažim žalostne v nesreči, dvomljivim pa dajem dobre svete. Tako vsakemu pomagam po svojih močeh do manjše ali večje sreče.

Janko (vesel): Sam Bog mi je vas poslal v pomoč v tej britki uri. Glejte, pogнал me je očim od doma po svetu. Tu je razpotje, pa ne vem, ali bi se obrnil na desno ali na levo.

Romarica: O, na desno, na desno, ljubi moj fantek! Ta pot je prava zate. Po njej boš kmalu prišel v majhno podgorsko vas; tam boš takoj dobil službo in pozneje tudi svojo srečo za bodočnost.

Janko: Hvala lepa, dobra žena! Ubogal vas bom in šel po poti ali cesti na desno. Uverjen sem, da govori iz vas božji glas in da mi vsled tega ne morete svetovati kaj slabega.

Romarica: O, seveda ne, seveda ne.

Janko: Potolažen se napotim zdaj v svet in vem, da bom kdaj srečen.

Romarica: O, srečen, srečen, pa še kako srečen! Poslušaj in zapomni si zdaj pa še to-le: Na tvoji poti te bo morda srečal kak neveden ali zloben človek, ki bo poizkušal, da bi te pregovoril in zavrnil na pot na levo, na pot k nesreči. Rečem ti s svarečim glasom: Pojdi dalje, ne poslušaj ga!

Janko: Brez skrbi bodite, dobra, pobožna žena! Nihče me več ne zavrne s poti, ki ste mi jo Vi pokazali.

Romarica: Dobro! Torej srečno hodi, jaz bom pa molila zate! (Gre dalje po poti navzgor in moli.) Oče naš, ki si v nebesih, posvečeno bodi tvoje ime... (Skrije se zgoraj za robom in gozdičem.)

Janko (se ozre za njo): Še enkrat Vam lepa hvala! (Popravi si črevlje na rami, pobere culo in palico ter vstane, da bi odšel.)

Četrti prizor.

Janko, kramarica.

Kramarica (v napol gosposki obleki, s črno obrobijenimi naočali. Pride od leve spredaj. Pred seboj rine ročni voziček na dveh kolesih, ki je naložen s pokritim kramarskim blagom; na vrhu leži meterska mera in računska knjižica. Ustavi se zraven Janka): No, deček, kam pa si ti namenjen tako rano? Gotovo na daljšo pot, kakor kaže tvoja oprava.

Janko (malomarno): Po svetu moram za službo, za srečo.

Kramarica: A tako, tako? Ali pa veš, po kateri poti moraš kreniti, da boš prišel do sreče?

Janko: Že vem, skrbna žena, že vem tudi to. Tu doli bom zavil po cesti na desno, pa bo prav in dobro zame.

Kramarica: O, fantek, fantek! Motiš se, jako se motiš, ako misliš, da te čaka sreča na oni strani! Tam boš zelo nesrečen vse življenje. Pojdi raje po cesti na levo. Na tej strani najdeš srečo, tako veliko srečo, da se ti o njej še sanjati ne more.

Janko: Haha! Vi govorite, kakor kaka prerokinja. Ali o moji bodočnosti ne veste ničesa. Zaman se trudite, ne boste me pregovorili...

Kramarica: V tvojo škodo, v tvojo nesrečo bo to. Izkušena kramarica sem, natančno poznam svet daleč okrog. Mnogim ljudem sem že pomagala do sreče s svojimi dobrimi sveti.

Janko: Ako ste tako bistrourni, zakaj pa sebi ne pomagate do boljšega in lepšega življenja? Ubijati se s to kramarijo po svetu, to po mojih mislih ni nikaka posebna sreča.

Kramarica: Navajena sem že od mladih let na ta posel in zadovoljna sem s svojim stanom. Kdor je zadovoljen, ta je pa tudi srečen. A doma imam jaz že toliko prihranjenega denarja, da bom lahko živela na starost brez skrbi in trpljenja.

Janko: Ko bom jaz tako star kakor Vi, bom tudi morda že imel kaj pod palcem, če prav ne mislim postati kramar. Z Bogom, žena! Iti moram, da prej srečam svojo veliko srečo! (Odkoraka na desno spredaj za kulise.)

Kramarica (gleda za njim): Fantiček, fantiček! To ti bo še žal, to boš še trpel radi svoje trmoglavosti! (Obrne se in rine svoj voziček navzgor po poti dalje okrog za porobkom, kjer se skrije za gozdič na levi.)

Janko (zapoje z otožnim glasom za kulisami):

Popotnik pridem čez goró,
od doma jemljem še slovó,
in kamor se oko ozre,
povsod se mi nov svet odpré.
Tu tudi solnce gre okrog,
dolino vidim, hrib in log;
a solnce naše bolj blišči,
in hrib naš lepše zelení

Peti prizor.

Nadloga, Milosrčnost, pozneje ženjica.

Nadloga, Milosrčnost (v prvotnih oblekah nastopita sredi odra).

Nadloga (ponosna): Zmagala sem! (Pokaže z roko čez gledalce v daljavo na desno.) Poglej, kako jo junaško maha moj varovanec po moji poti na desno!

Milosrčnost (potrta): Začela si prva, imela si lahko stališče.

Nadloga: Jaz pa mislim, sladka sestra, da je treba razuma, bistrega razuma pri takem podjetju. Ako bi jaz ne bila stvari tako dobro in modro zasnovala, bi se mi delo tudi ne bilo posrečilo tako gladko.

Milosrčnost: V knjigi moje pomočnice je zapisano: »Ne obupaj!« To velja zame.

Nadloga: A kje je sedaj ona? Niti nastopiti ni mogla v svoji novi vlogi in zdaj se ne upa več prikazati v mojo družbo. Gotovo jo je sram, ker sta obe tako izvrstno pogoreli.

Milosrčnost: Ona morda kje tu v bližini skrita snuje nove narté za rešitev ubogega dečka iz tvojih zlobnih rok, kajti obupati ne sme. Tudi jaz še upam.

Dobra misel (v osebi lepe mlade slovenske ženjice. Na glavi ima ruto zavezano zadaj, goloroka, ima pisano ruto okrog vratu, v nedrih šopek poljskih cvetlic, spodrecano rdečkasto krilo, bel predpasnik, ki je na eni strani zataknjen kvišku za pas, v roki se ji sveti srp. Pride počasi gori po porobju iz gozdiča ter zre čez gledalce v daljavo na desno in levo. Približa se drevesu, stopi na klopico, se oklene z eno roko debela in zopet strmi pred se v daljavo.)

Nadloga: Haha! Domišljava neumnica, kaj pa zdaj še moreš upati?! Janko gre dalje po moji poti, vrniti pa se več ne sme domov. Težka in ostra je sekira njegovega očima, in ne bilo bi dobro, sprijazniti se z njo.

Milosrčnost: Nečloveški sirovež! Tudi on bo še prejel svoje zasluženo plačilo!

Nadloga: Nič sirovež! On je pravi človek, ki zvesto hodi po potih, določenih mu od mogočne boginje Nesreče.

(Zasliši se drdranje kočije in cepetanje konjskih kopit spredaj na levi.)

Milosrčnost (pokaže, pred se na levo): Poglej, od leve počasi se približuje kočija. Nenavadno krasna je njena oprava!

Nadloga (pogleda tja): Ustavila se je. Iz nje stopata imenitna gospod in gospa.

Milosrčnost: Krenila sta gor po vaški poti. Kaj to pomeni?

Nadloga: Umakniva se!

(Obe izgineta.)

Šesti prizor.

Ženjica, gospod, gospa.

Ženjica (stopi s klopice in gre po stezi do vaške poti, od tam pa navzdol v ospredje).

Gospod, gospa (oba v temnih ali črnih oblekah. Gospod z velikim cilindrom na glavi, gospa ogrnjena s pletom. Prideta od leve spredaj in postojita sredi odra).

Gospa: Kam prideva po tej poti?

Gospod: Ne vem. Stopiva sem gor na rob, da vidiva svet na oni strani!

Ženjica (ustavi se pred njima): Dobro jutro, žlahtni gospod in milostna gospa!

Gospa: Bog daj, Bog daj!

Gospod: Dobro jutro tudi tebi, ljuba deklica! Jako si pridna, da greš že tako rano na delo.

Ženjica: Rana ura, zlata ura! Zjutraj je hladno, človek je spočit, in lahko se pohiti. Tudi Vi in gospa ste zgodaj vstali, da ste že tukaj. Gotovo prihajate iz daljnih krajev.

Gospod: Da, daleč sva doma. Ali prenočila sva v bližnjem mestu. Toda skrbi in stara leta nama ne dajo mnogo spanja. Krasen dan za danes se je napovedal že sinoči. Zato sem dal danes rano napreči in pognati proti tej strani, da si nekoliko ogledam tudi tukajšnje kraje.

Ženjica: Lepo je pri nas. Meni ni nikjer drugje tako všeč.

Gospa: Hehe! Naravno. Gotovo si doma tukaj. Vsak dober človek pa ljubi svoj rojstni kraj nad vse druge na svetu.

Ženjica: Res, tukaj v bližnji vasi (Pokaže.) za tem robom je moj dom. Ali tudi tujcem v obče jako ugaja naš ljubi zagorski kotiček, ki pa je obenem tudi imeniten in slavno znan daleč okrog po Slovenskem.

Gospod: Kako to?

Ženjica: Tu se je rodil naš najodličnejši narodni pesnik. Zdaj lahko sami uganete ime vasi.

(Oba (začudita se): A, a!

Gospod: Že vem. Jako ljubo mi je, da slišim to. Saj imam v načrtu svojega potovanja posebno ta kraj dobro podčrtan.

Ženjica (pokaže na rob): Poglejte, gori na robu stoji samotno drevo in pod njim je klopica. To mesto je posvečeno z dragocenim delovanjem dičnega pesnika. Tu je presedel ure in ure ob jutranji zori in v večernem mraku, v opoldanski vročini in v hladnem meglenem vremenu. Strmeč pred se, na ljubljene domače ravnine in bregove je snoval svoje nesmrtné domoljubne in rodoljubne pesmi.

Gospod: Lepo govoriš, draga deklica. Čudim se.

Ženjica (navdušena): Prosim, stopite gor za nekoliko časa še Vi z milostno gospo! Prekrasen razgled na našo vasico in okolico se vam odpre. Zdaj sicer še ves kraj napol zakriva lahna meglica; a ko se ta stopi v solnčnih žarkih, boste očarani ob divnem razgledu.

Gospod (gleda in posluša jo začuden): Kaj, brhka slovenska ženjica, ali smem verjeti, da si res to, kar se mi kažeš? Kje si se naučila s tako lepimi besedami povelečevati svoj rojstni kraj?

Ženjica (nekoliko v zadregi): Ej, gospod, zakaj bi dvomili o moji resničnosti! Prišli so novi časi in zbudili tudi nas preprosta kmetiška dekleta iz duševnega spanja. Imela sem z drugimi součenkami dobrega in blagega učitelja, ki nas je navduševal za vse lepo in dobro. Ustanovil je v naši vasi tudi bralno, pevsko in izobraževalno društvo. Tako se zamore tudi tu na deželi bolj ali manj olikati vsakdo, kdor nima preveč zakrknjenega srca in petrde glave.

Gospa (ji zadovoljno prikima): Res je tako!

Gospod: Prav dobro si povedala tudi to. Srčna hvala za dobrohoten nasvet in prijazen pouk. Z velikim veseljem te hočem slišati.

Ženjica: Srečno pot in mnogo zabave!

Gospa: Hvala lepa!

Gospod : Srečno tudi ti, mila in vrla junakinja slovenska!

(Ženjica odide na desno stran spredaj, gospod in gospa pa navzgor po vaški poti in po stezi na porobje. V daljavi na desni in levi se oglašijo posamezni zvonovi.)

Ženjica (zapoje za kulisami z milodonečim glasom):

Ko dan se zaznava,
danica priplava;
zasliši zvonjenje
čez hrib se in plan.
Zvonovi, zvonite,
na delo budite,
saj naše življenje
le kratek je dan.

(Konec prih.)

